

A-00473: Peder Olsen Megrund – erindringer del 14

Emissærernes kvartalsberetninger maatte tages i forvar til benyttelse, naar styrets aarsberetning skulde udarbejdes for hovedbestyrelsen i Stavanger. Dette var alt sammen formandens sag; ligesaa at forberede de aarlige kredsmøder gennem berammelse, forberedelse av forhandlingsemner, fastsættelse av prædikant og lignende. Lad det altsammen kaldes smaating, det krævede ialfald baade omtanke og en omfattende korrespondanse. Hertil kom, at formanden altid var selvskreven til at møde og repræsentere styret ved kredsforsamlingerne. Dette skulde egentlig mer betyde en rekreation end stræv. Men da jeg altid blev valgt til at være mødets dirigent, fik jeg ogsaa ved disse leiligheder hænderne fulde av arbeide i stedetfor rekreation. Alligevel maa jeg bekjende, at jeg med glæde ser tilbage paa de 13 aar jeg havde hvervet som formand i Tromsø kredsbestyrelse. Jeg kan godt erindre, hvor det kjendtes som et forfriskende friluftsliv at befinde sig om bord for at reise til et kredsmøde. Allerede dette at komme bort fra kontorstøvet maatte kjendes som en forløsning, naar man i længere tid ikke havde snart sagt vidst av noget andet end at være kontormand snart som provst, snart som prest, saa i skolestyret, saa i fattigstyret, saa i kredsstyret og senere desuden ogsaa i amtsskolekommissionen. Men end mere velgjørende var det paa disse udfærder at komme i berøring med en mængde mennesker, som med alle sine indbyrdes uligheder i disse mødedage ikke kunde undgaa at vende blik og tanke did, hvor maalet ligger for al verdenshistorie.

Et og andet kunde jo indtræffe paa disse sammenkomster, som i øieblikket kunde gjøre et saa komisk indtryk, at det var vanskelig at holde sig alvorlig. Det var visst i Bodø umiddelbart efter avslutningen av kredsforsamlingens forhandlinger i 1890, at der umiddelbart bagefter skulde holdes et saakaldt stiftsmøde, hvor kirkelige forfatningsspørgsmaal skulde drøftes. Sagerne der skulde fremlægges til forhandling førte jeg som medlem av stiftskomiteen i Tromsø med mig i forberedt stand, men avtalen var, at et andet medlem av komiteen skulde komme og repræsentere denne under mødet. Men skjæbnen vilde, at det andet medlem ikke kom, hvorfor jeg blev nødet til ogsaa at lede stiftsmødet. Emnet, som forelaa, erindrer jeg ikke nu, men diskussionen var livlig, og temmelig modstridende Anskuelse fandt sine forfægtere. Blandt talerne var der en, som ofte tog ordet for, hva han vel nærmest vilde kalde folkelige interesser, og ytrede med eftertryk gang paa gang, at man maatte vogte sig, at man ikke stødte den almene mands ”nationalfølelse”. Selv holdt taleren sig alvorlig nok; han vidste aabenbart ikke, hvor lidet nationalfølelsen havde med sagen at gjøre. Men jeg, der stod som dirigent, havde min møie med at avholde mig fra en skoggerlatter, saa meget mer som mange ansigter i forsamlingen fæstede sine blikke paa mig med et mer end halvfærdigt smil.

Den omstændighed, at jeg var blit sogneprest i Tromsøsundet medførte ogsaa, at jeg i sin tid blev sat i funktion paa et omraade, der laa altfor høit, til at det kunde have faldt mig ind, at jeg skulde faa nogen befatning dermed. Jeg tænker herved paa, at jeg i 1882 blev beskikket til at bestyre Tromsø bispeembede et halvt aars tid fra januar til juli. Biskop Smidt var nemlig stortingsmand i den periode og blev i denne egenskab indkaldt til overordentligt tingmøde i januar for derefter – naar dette efter kort samvær var opløst – at fortsætte i det sammentrædende ordentlige storting. I denne tid trængtes altsaa en vikar til at besørge bispeembedets forretninger. Hertil var stiftsprovsten selvskreven, men Dons, som dengang var stiftsprovst, følte sig i de dage saa nervøs, at han begjærte sig fritaget for befatning med bispeembedet, og da det dengang var gjældende regel, at under saadanne omstændigheder skulde den stiftsstaden nærmest boende provst konstitueres til bispeembedets bestyrelse, faldt det saaledes i min lod at ophøies til denne værdighed. Det var nok ikke frit for at jeg følte mig lidt benauet ved tanken paa det ansvar at

skulle – om end kun skriftlig – føre ordet som geistlighedens foresatte inden hele Tromsø stift. Bispedømmet indesluttede selvfølgelig en række ærværdigheder, der stod langt over mig i kvalifikationer til at fungere i en saa overordnet stilling. Men saa var jo den adgang stillet mig aaben, at om situationen skulde bli for floket, fik jeg – pr. post eller telegraf – konferere med bispens selv. Som hjælp til det rent mekaniske kontorarbeide havde jeg den fast ansatte famulus, den gang lærer ved byens folkeskole, Benum, som alt i længere tid havde indehavt denne bestilling og derfor kunde give mange nyttige oplysninger om traditionen. Nu, jeg kom altsaa ind i vikariatet og funktionerede fra de første dage av januar til 5. juli, da bispens kom hjem. I anerkjendelsen av at det vilde bli uoverkommeligt uden hjælp at besørge baade mit sognekalds og bispeembedets bestyrelse, blev der i det halvaar tilstaaet mig stiftskapellan.

Vikariatet forløb, uden særlige vanskeligheder for mig, naar undtager det lidt ubehagelige hverv biskopen efterlod til mig, som bestod i at formaa stiftsprovsten til at føre sine kirkebøger a jour, inden han forlod Tromsø. Under sin langvarige nervøse tilstand havde han delvis brugt at notere indmeldte ministrielle forretninger paa løse papirlapper uden at paase det fornødne indført i kirkebogen i betimelig tid. Biskopen havde nok selv maset en del med at faa dette ordnet, men uden at være naaet frem, inden han maatte reise til tinget. Nu ja, jeg maatte altsaa gjøre hva jeg kunde, saa lidet behagelig det end var for mig, som i det regelrette liv var den ringere, nu at optræde med overordnet embedsmyndighed paa grund av forsømmelser. Men med forenede bestræbelser fik vi da tingen ordnet, idet stiftsprovstinden tog sig kraftig av skriveriet. En scene som fik et visst komisk skjær over sig, knyttedes til et av mine officielle besøg paa stiftsprovstkontoret i sagens anledning. Samtidig med disse efterhjelpsarbeider, hvorom her er tale, var stiftsprovstens ogsaa stærkt optaget av flyttesjau, og ved den leilighed, da jeg for sidste gang begav mig til Dons's kontor, var dette omtrent ryddet for sit vanlige bohav, sofa, stoler o. l. Mit ærind var visst snart ekspederet, saa der slet ikke var behov for nogen siddeplads til mig, men stiftsprovsten kunde ikke fornægte sin udprægede høflighed, han maatte have udtryk for begrebet "Værs' god tag plads!" og i mangel av vanlig møblement greb han fat i en stor, tom, aaben pakkasse, som stod midt i værelset, og slængte den hen til mig. Det hele var selvfølgelig et slags lied ohne Worte, der skulde betyde: "Sid ned!". Men i mine øine gjorde det et saa komisk indtryk, at jeg kun med nød kunde holde mig alvorlig. Det saa du som om manden vilde sige: "Læg dig der! Saa skal vi spikre kassen igjen og kjøre den væk." Jeg kom jo i et for stiftsprovsten ubehagelig ærind, og det vilde ikke være det mindste rart, om han ønskede mig alle andre steder end der jeg stod.

At en prest kommer i nær berøring med mange mennesker, er jo en ligefrem følge av hans stilling. Han er jo sat av den høieste til at bringe de syge den medicin, der hjælper i de farligste tilfælde. Men netop denne bevidsthed kan ofte gjøre en beklemmt, naar han staar i begreb med at gjøre sin indtrædelse i en menighed, hvor alle er fremmede for ham og han for dem. Denne beklemmelse undlod nok ikke at melde sig hos mig, da vi flyttede til Tromsøsundet. Men bagefter, naar jeg kan se tilbage paa forholdene, maa jeg forbauses over, hvilken mengde mennesker jeg høstede glæde av at komme i berøring med. Til at fremkalde dette forhold bidrager visstnok ikke i ringe grad den omstændighed, at presten i embeds medfør faar leilighed til at legge et plaster av sandhedsord paa ømme hjertesaa; og da ordene jo kommer fra prestens mund som nærmeste kilde, blir han ofte hyldet med taknemlighed, hvor æren slet ikke tilkommer ham.

I denne sammenhæng maa jeg tænke paa Amalie Berg, datter av Hans Bergesen Holmesletten – en indflyttet Østerdøl – og svigerinde til maleren Norberg, som en tid var bosat i Tromsø, hvor han døde som en endnu ung mand. Hun gav udtryk for sin velvillie overfor prestefolkene bl. a. paa den usedvanlige maade, at da vi ved fraflyttingen solgte vore kjør, og hun blev kjøber av den

ene, kom kun et par dage bagefter til prestegaarden for at yde os et tillæg til den pris, hun havde betalt for koen, i det hun paastod, at hun efter nærmere overveielse fandt prisen altfor lav, og da jeg to aar senere som deputeret ved et missionsstevne atter befandt mig i Tromsø og der mødte mange av mine tidligere sognebørn, kom Amalie Berg med en foræring bestaaende av en merskums snadde i etui som en tak for min prestegjerning paa stedet. I det stykke var jeg mig slet ingen særlig fortjeneste bevidst og havde ganske visst heller ingen saadan. Men jeg husker, Amalie selv engang ytrede, at hun aldrig kunde glemme nogen ord, jeg havde udtalt ved hendes fars jordefærd, der fandt sted en 2 – 3 aars tid efter vor ankomst til Tromsøsundet. Hvilke disse ord var, har jeg ingen idé om nu. Hun nævnte dem ikke og selv har jeg ingen erindring om og heller ingen tro paa at have sagt noget ualmindeligt. Det maa være et Gudsord, som har bidt sig fast i den sørgendes saare hjerte.

Av enkeltpersoner, som staar levende for min erindring fra Tromsøsundet, kunde jeg selvfølgelig skrive op en lang liste, men her noterer jeg bare en og anden. Der var tre medhjælpere, da jeg kom til stedet, og de samme fungerte endnu, da jeg forlod Tromsøsundet. Det var gaardbrugerne Jacob Karl Gregoriussen paa Risø, Johan Bentsen paa Kristofferjord og Ole Larsen paa Røsnæs. De kaldtes gaardbrugere i den officielle rettighedsfortegnelse, skjønt ikke alles eiendom var jordbrug i almindelig forstand. Eiendommen Risø f. eks. havde mest betydning som æg- og dunvær, mens furagen til kreaturholdet blev indvundet fra smaa ”udslaatter” paa holmer og skjær rundt omkring bostedet. Øen laa langt ude ved havet og var derfor nok et umildt opholdssted ved vintertid, men desto interessantere for et kortere ophold en vakker sommerdag. Jeg har paa mine rundreiser mer end engang været gjæst hos Jacob Karl Gregoriussen baade ved nat og ved dag. Hva der ikke mindst bidrog til at gjøre besøget hyggeligt, var rigtignok værtens personlighed. Det sagdes om ham, at der i hans aarer flød baade russisk og norsk – og kanske finsk): finlandsk blod. Sikkert er, at hans far var russer, og er den anskuelse rigtig, at blandingsvarer gjerne faar et særpreg, der ingenlunde betyder et tilbageskridt, da kunde Jacob Karl ganske høvelig anføres som en stikprøve paa den anskuleses rettighed. Han havde sikkert ikke faaet nogen skoledannelse udover det, hans tids folkeskole kunde yde, og hans sjømandsskab strakte sig – saa vidt jeg ved – heller ikke videre end hva sjønæringen paa stedet fordrede. Men vilde man have en lektion paa sjøkart om ruter og havnestæder i den vide, vide verden, da skulde man bare lade Jacob Karl komme til orde. Den gamle mands øine var altid straalende, men lyste med særlig glans, naar han fik give sine tanker frie tøyler, saa de kunde tumle sig ude paa livets vidder, hvor han saa veier for større foretagender end der lod sig sætte i værk paa Risø. Jeg tror endog, at det dybere seet skrev sig fra hans eiendommelighed, naar huskelisten – ialfald slig som jeg saa det – paa sollyse sommerdage artede sig slig, at alle husets døre stod aabnede paa vid væg, alt og alle gikk frit ind og ud, som de lystede. Saaledes saa jeg engang en edderhøne komme frygtløs vaggende op til kjøkkendøren og skridte ind over terskelen for at speide efter fødevarer. Den gjorde sikkert ikke sin første tur da jeg saa den; den kjendte nok veien, vidste at den var fredlyst og at vandringen kunde lønne sig. Jeg fik følelsen av, at der holdtes aabent taffel for alle slags ædere, baade mennesker og dyr, men alt i stedets primitive former. Huset gjorde indtryk av en aaben mellemstation mellem alle verdens hjørner; man vantrivedes ikke derinde. Dette fjernblik hos den gamle ud over livets vidder gikk visst igjen ialfald i en av hans sønner. Han var blit sjøfarende, før jeg kom til Tromsøsundet; jeg saa ham aldrig og erindrer nu heller ikke hans navn, men jeg ved at han i tidens løb fik et navn som samler av mangehaande mærker paa kultur hos lidet kjendte folkefærd, prøver paa kunst og industri, som blev indkjøbt for museer.

Medhjælperen Johan Bentsen var av en helt anden støbning end Jakob Karl, langt sterkere utviklet i religiøs retning, men og stærkt præget av et tungt alvor. Han fik let indtryk av den

trøstesløse side ved jordiske forhold, men satte høi pris paa at høre Guds ord. Hans landeiendom kaldtes Kristofferjord, og laa paa sydsiden av Ramfjorden nær dennes munding. Nogen faa aar før jeg forlod Tromsøsundet stiftede han et lidet legat, hvis renter anvendes til Guds ords forkyndelse inden menigheden ved omreisende forkyndere.

Ole Larsen Røsnæs var atter forskjellig fra begge sine ombudskolleger, en flittig stilfarende mand, som ikke i nogen henseende gjorde sig særlig bemærket, men vogtede sig vel for at gaa iveien for andre og samlede sine interesser om sin lille næringsdrift. Der flød nok heller ikke Nord-norsk blod i hans aarer, det sagdes at han stammede fra Østerdalen etsteds. I hans hus kom jeg aldrig. Det laa meget avsides langt nord i Grøtsund, og der frembød sig ingen leilighed til pastoralt besøg. Hos de andre medhjælpere derimod var jeg flere gang gjæst, dels for efter anmodning at holde opbyggelse, dels for at avholde skoleeksamen. Da jeg engang i et saadant ærind kom til Smaasletten, hvis eier, Morten Sørensen, nylig var blit medhjælper, blev jeg meget overrasket, da jeg var færdig og skulde forlade stedet, ved at finde, at mens vi ved ankomsten kunde lægge baaden til ganske nær huset, var der nu et langt stykke mellem baaden og sjøen. Sjøen var nemlig faldt og fjæren var langgrund. Det saa i mine øine ud som om vi ikke kunde faa baaden flot igjen før ved høivande.

Men stedets folk var vant til fænomenet. Et antal haandfaste karer tog fat og slæbte baaden paa lunner ned til sjøen. Det var en avstand paa mangfoldige meter, men det stod alligevel ikke længe paa, ialfald jeg var forbauset over, hvor snart vi atter var paa vandet.

Naar jeg her drager mig til minde den store, staute og stærke Morten Sørensen – stammende fra en stærkbygget Balsfjordslægt, saavidt jeg mindes -, kommer jeg ogsaa til at mindes, at han øiensynlig tog det som en forfremmelse at være bleven betroet medhjælperstillingen og av den grund altid i min nærværelse formede sin optræden baade i ord og adfærd paa en maade, som skulde tjene til at præge stillingen. Det var særlig sprogføringen, som bar mærker herav ved et tydeligt stænk av høitidelighed. Men her kunde der da indsnige sig ord, som jeg ikke mindes av andres mund end hans. Et saadant, som jeg ofte hørte, og som jeg bestemt troede anvendt, fordi det antoges at høre med til den finere stil, lød simpelthen ”korover”. Det gjorde tjeneste dels som adverbium, dels og oftest som konjunktion og maa nærmest oversættes til skriftsproget med ”ihvorvel” eller ”alligevel”.

At jeg ikke hørte ordet brugt av andre end Morten Sørensen, er naturligvis en tilfældighed og betyder ikke, at det ellers var ukjent i stedets dialekt, men kun at det var sjeldent og derfor skikket til at give sproget sving.

Mens jeg taler om sjeldne ord og udtryk, kommer jeg til at tænke paa en ytring, jeg engang hørte under en baadfart fra en skolekreds til en anden. Blant skyssen befandt sig en ung mand, som for en del aar siden havde været min konfirmand. Som vanlig paa slige reiser i mageligt veir kom skibsmandskabet snart i livlig prat om reiser og erfaringer om veirfald og landingsleilighed her og der. Ogsaa den unge mand havde sit at yde som bidrag til passieren og fortalte, at da han første gang havde reist til et sted, han nævnte, havde han havt bryderi med at komme i land. ”E va okjeinnar av pladsen” sluttete han som forklaring. Denne konstruktion med substantivet okjeinnar i betydningen ”ukjent” havde ikke mødt mig og heller ikke siden. Men det hørte utvilsomt dialekten til.

Derimod hørte jeg engang en av mine velkjendte sognebørn – Mathias Johansen Tisnæs – bruge en talemaade, som visst maa regnes for en rent individuel oppfindelse. Han var en aften inde paa mit kontor – hans ærind husker jeg ikke – og benyttede leiligheden til en passiar. Herunder nævnte han arrestforvareren i byen og omtalte noget, denne havde lyst til at gjøre, men ikke kunde komme til med det ”fordi haustykkjan har” ikke gav sit minde dertil. Jeg kunde i

begyndelsen ikke begribe, hvad ”hans hovedstykker” havde med saken at gjøre. Omsider gik det op for mig, at det brugte udtryk skulde betegne arrestforvarerens foresatte.

Mens jeg mindes underlige sprogfenomener fra Tromsøsundet, maa jeg ogsaa nævne et, der egentlig kun er en skjodesløs eller forvrænget udtale av et navn. Blant mine sognebørn var der en, som blev kaldt Hans Peder i Strømmen, skjønt han visst formede sin underskrift lidt annerledes, hvorom jeg ingen sikker viden har. Han var eneste barnet av hvad man der og da regnede for jevnt velstaaende forældre, og ventede altsaa i sin tid at tiltræde den dem tilhørende eiendom. Han var ikke stærkt udrustet med aandsevner, men ansaaes for at være ”nøie paa skillingen”. I den retning blev det ogsaa udlagt, da han engang var indom i prestegaarden og fortalte, at ”i dag” var i byen med grøntsager: næper, kaalrabi og guleroadder. Han blev da spurgt, om han solgte efter maal eller vægt og til hvilken pris. Svaret lød paa, at salget foregik verken efter maal eller vægt, men ”efter en viss regel”, formentlig stykkevis.

Det var av hans mund jeg engang hørte en mærkelig navneforvanskning. Jeg befandt mig av en aller anden grund i Strømmen – et grannelag med ganske mange opsiddere ogsaa omfattende Hans Peders hjem. Under en samtale med ham fik han leilighed til at nævne en række av sine naboer, og heriblandt han et(!), som i mine ører tydelig lød ”Kjær-Nils”. Jeg vidste ikke bedre, end at jeg kjendte alle Strømmens indvaanere om ikke netop ud og ind saa dog paa navn. Men ”Kjær-Nils” hørte jeg nu for første gang og det uden nærmere forklaring, saa Hans Peder tydeligvis forudsatte, at jeg vidste besked. Jeg gjorde derfor ingen bemærkning, men søgte at tænke mig om efter bedste evne. Omsider gik det op for mig, at han talte om en mand som enten allerede var eller snart blev hans svigerfar og hedde Kornelius (Frantsen tror jeg hans farsnavn lød).

Det er faldt i min lod overalt, hvor jeg blev kaldet til prest, tillige at gjøre tjeneste som forligskommissær. Dette medførte selvsagt, at en kom i berøring med, hvad man kunde kalde folks vrangside. Jeg har saaledes engang været med at mægle til forlig, hvor forlig ogsaa opnaaedes efter meget stræv, men hvor den ene part bagefter endnu var saa forbitret paa sin kontrapart, at han reiste og strakte sig over bordet, saa han fik sit ansigt bragt nok saa nær til motpartens. Da bed han tænderne sammen, rystede voldsomt paa hovedet og brølte: ”Ih.....ih.....ih!”, som om han paa denne maade lettede sig ved at tømme sin galde ud over sin modpart.

Ved en anden leilighed havde kommissionen en saakaldt aastedsforretning, hvor det gjaldt at skifte forlig mellem to naboer angaaende grænsen mellem deres jordeiendomme. Forlig kom omsider istand, og det gjaldt nu bare under kommissionens nærvær at nedramme et par mærkestene i skillinien. Den ene av partene tog nu spaden i haand for at stikke et hul i jorden til mærkestene og herunder var det uundgaaeligt, at han maatte vrikke lidt med spaden for at drive denne tilstrækkelig dybt ned. Men jeg kunde tydelig se, hvorledes havesygen i smug arbeidede med selv ved denne ubetydelige bedrift, idet manden øiensynlig bestræbte sig for, at spaden under vrikningen blev ført længst mulig ind paa naboens eiendom, hvorved hans egen ditto haabedes at indvinde et tilsvarende areal.

En gang indtraf det sjeldne tilfælde, at de tvistende parter begge førte navnet Peter Mathias Hansen, og at selv bostedet ofte i daglig tale blev betegnet ens. Det kunde saaledes bli vanskelig nok av forligsprotokollen at udfinde hvem var hvem, ifald der blev forlig. Og der blev forlig om end først efter megen møie fra kommissionens side, uden at navneligheden voldte nogen forvirring. Derimod havde klageren store vanskeligheder at kjæmpe med for at det forlig, han endelig gik ind paa, kunde bli et virkeligt forlig og parterne gode venner. Klageren havde aabenbart gjort regning paa at komme sin modpart rigtig grundig til livs, og da dette ikke efter hans mening lykkedes tilstrækkelig ved den protokollerede overenskomst, truede han med paa

stedet at udtage ny stevning for at kunde holde striden gaaende. Da saa en av kommissæerne foreholdt ham, at naar der nu var opnaet forlig, da burde parterne ogsaa være forligte, ytrede han med stærkt eftertryk: "Nei! Jeg maatte da forandre natur." Og heri mente han at have tilstrækkelig undskyldning for sin stridbarhed.